

Regeringens proposition

1977/78: 32

om särskilda åtgärder för att främja sysselsättningen under vinterhalvåret 1977/78;

beslutad den 13 oktober 1977

Regeringen föreslår riksdagen att antaga de förslag som har upptagits i bifogade utdrag av regeringsprotokoll.

På regeringens vägnar

THORBJÖRN FÄLLDIN

PER AHLMARK

Propositionens huvudsakliga innehåll

I propositionen redovisas de arbetsmarknadspolitiska åtgärder som regeringen anser nödvändiga för att motverka arbetslösheten under vinterhalvåret 1977/78. Åtgärderna ingår i det stabiliseringspolitiska program vars huvuddrag regeringen lade fram den 29 augusti 1977.

Utgifterna för de extra åtgärderna på arbetsmarknaden beräknas till sammanlagt ca två miljarder kr. utöver vad som tidigare har anvisats för budgetåret 1977/78. Av det beloppet avser 900 milj. kr. beredskapsarbeten, 450 milj. kr. arbetsmarknadsutbildning, 220 milj. kr. industriställningar och 120 milj. kr. en förlängning till den 1 juli 1978 av det tillfälliga sysselsättningsbidrag som kan utgå under 1977 till vissa industriföretag. Av medlen för beredskapsarbeten avser högst 300 milj. kr. arbeten på vägar.

I propositionen föreslås att utbildningsbidragen vid arbetsmarknadsutbildning höjs med upp till fem kr. per dag från den 1 januari 1978. Det tidsbegränsade bemyndigandet för regeringen att medge bidrag med upp till 25 kr. per timme för utbildning i företag vid risk för permittering föreslås förlängt till den 1 juli 1978. Reglerna för detta bidrag föreslås samtidigt ändrade så att det till 25 kr. förhöjda bidraget kan utgå för upp till 480 timmars utbildning om den är yrkesinriktad och annars som f. n. för 160 timmars utbildning. För utbildning därutöver — intill sammanlagt högst 960 timmar — utgår som f. n. bidrag med 15 kr. per timme. Det bidrag som kan utgå till företag som utbildar anställda och samtidigt anställer ungdomar som ersättare föreslås höjt från 19 till 25 kr. per timme från den 1 januari 1978.

Utdrag
PROTOKOLL
vid regeringssammanträde
1977-10-13

Närvarande: statsministern Fälldin, ordförande, och statsråden Bohman, Ahlmark, Romanus, Turesson, Gustavsson, Antonsson, Olsson, Dahlgren, Söder, Troedsson, Mundebo, Krönmark, Wikström, Johansson, Friggebo.

Fördragande: statsrådet Ahlmark

Proposition om särskilda åtgärder för att främja sysselsättningen under vinterhalvåret 1977/78

Inledning

Regeringen beslöt den 29 augusti 1977 att lägga fram ett stabiliseringsprogram för den svenska ekonomin. Programmets syften var att trygga sysselsättningen, dämpa prisstegringarna, minska underskotten i bytesbalansen och förstärka industrins konkurrenskraft. Programmet omfattade bl. a. en devalvering av kronan med tio procent, en stegvis avveckling av den allmänna arbetsgivaravgiften, överläggningar med arbetsmarknadens parter och ett arbetsmarknadspolitiskt program med syfte att trygga sysselsättningen under hösten och vintern. Jag ber nu att få anmäla mina förslag till sådant arbetsmarknadspolitiskt program.

AMS

har i skrivelse den 23 september 1977 redovisat sin bedömning av arbetsmarknadsutsikterna och behovet av arbetsmarknadspolitiska åtgärder inför vinterhalvåret 1977/78.

Aktuella tendenser på arbetsmarknaden

Den utdragna lågkonjunkturen har — anför AMS — medfört en fortsatt svag efterfrågan på arbetskraft. Tillströmningen till arbetsförmedlingen av lediga platser inom tillverkningsområdet har under de senaste månaderna dämpats ytterligare. Detta har medfört ökade sysselsättningsproblem för främst ungdomar och andra nytillträdande på arbetsmarknaden och för arbetshandikappade. Samtidigt redovisar många företag alltjämt brist på yrkesarbetare.

De strukturella problemen har skärpts under det rådande konjunktur-

läget i bl. a. järn- och stålindustrin samt textil- och konfektionsindustrin. I dessa branscher har det skett en kraftig ökning av antalet varsel om personalinskränkningar hittills i år. Även inom verkstadsindustrin har betydande nedskärningar av personalstyrkorna aktualiserats på flera håll. Det totala antalet varsel om uppsägningar inom industrin ligger för närvarande på en hög nivå. Inte sällan rör det sig om omfattande uppsägningar i företag som har en dominerande ställning på den lokala arbetsmarknaden.

För hösten och vintern finns enligt AMS bedömning inga påtagliga tecken på en förbättring av läget. Även om förväntningarna om en ökad orderingång inom olika delar av industrin infrias torde det dröja innan produktion och sysselsättning påverkas. Många företag redovisar nämligen stora inneliggande färdigvarulager och en betydande överkapacitet. I stället synes risken för friställningar ha ökat emedan företagens möjligheter att hålla kvar arbetskraften minskar ju längre konjunktursvackan dröjer sig kvar. Detta bekräftas av de senaste månadernas utveckling, vilken kännetecknats bl. a. av en ökad arbetslöshet inom de industrianställdas arbetslöshetskassor.

Byggnadsverksamheten har på många håll präglats av en relativt hög aktivitet i början av året. En kraftig minskning av igångsättningen av nya objekt har emellertid ägt rum. Framförallt gäller detta bostadsbyggandet. Men även på andra områden har byggnadsinvesteringarna sjunkit vilket hänger samman med konjunkturutveckling och åtstramning på kreditmarknaden. Samtidigt har den investeringsavgift som infördes i våras verkat återhållande på vissa delar av byggnadsverksamheten.

Nu finns tendenser till en minskad efterfrågan på byggnadsarbetare, samtidigt som arbetslösheten inom byggnadskassorna har visat tecken att öka. Om inte kraftfulla åtgärder vidtas för att öka igångsättningen av nya projekt, speciellt inom bostadssektorn, bedömer AMS att det under vinterhalvåret kommer att uppstå allvarliga sysselsättningsproblem inom branschen. Även andra delar av näringslivet som är beroende av byggnadssektorn kommer att påverkas.

AMS räknar med sysselsättningssvårigheter även inom den privata tjänstesektorn och varuhandeln. Däremot präglas den offentliga tjänstesektorn alltså av expansion. Bristen på utbildad personal inom vårdområdet är besvärande. Stora krav kommer att ställas på utbildning och arbetsförmedling för att tillgodose den arbetskraftsefterfrågan som här finns.

För arbetslöshetens utveckling spelar också utbudet av arbetskraft en väsentlig roll. Detta utbud kommer sannolikt att öka något även i nuvarande konjunkturläge. Men det finns även anledning att framhålla de stora flöden som ständigt äger rum till och från arbetsmarknaden samt mellan olika sektorer. Den betydande dynamik som trots lågkonjunkturen kännetecknar arbetsmarknaden ger fortfarande arbetsförmedlingen möj-

ligheter att med platsförmedlande insatser lösa sysselsättningsproblemen för många sökande.

De sysselsättningsproblem som kan väntas under återstoden av innevarande budgetår blir i huvudsak av sådan karaktär att de bör angripas med arbetsmarknadspolitiska medel. För att under de närmaste kvartalen kunna hindra en fortsatt väsentlig ökning av arbetslösheten krävs enligt AMS bedömning en förstärkt beredskap som gör det möjligt att i utbildning, beredskapsarbeten och andra arbetsmarknadspolitiska åtgärder bereda meningsfull sysselsättning för 30 000—50 000 fler personer än vid motsvarande tidpunkter ett år tidigare. Liksom hittills bör åtgärderna vara individinriktade, samtidigt som det finns anledning att styra insatserna mot företag, branscher och regioner som berörs av allvarliga sysselsättningsproblem. AMS vill också betona nödvändigheten av åtgärder, som främjar den geografiska och yrkesmässiga rörligheten hos arbetskraften.

Liksom de ekonomisk-politiska åtgärderna bör även de arbetsmarknadspolitiska åtgärderna i hög grad inriktas mot att stärka sysselsättningen i industrin. De bör samtidigt utformas så att de blir till gagn för industrin även i ett längre perspektiv. Således finner styrelsen det angeläget att de åtgärder som nu vidtas får en sådan inriktning att de långsiktigt tryggar industrins behov av arbetskraft.

Det är likaledes viktigt att klara växande arbetsmarknadsproblem för ungdomar och andra nytillträdande. Även för arbetshandikappade behövs i ett dämpat konjunkturläge ökade insatser.

Arbetsförmedling

Förekommande arbetstillfällen måste tas till vara. Hinder för arbetskraftens rörlighet måste så långt möjligt undanröjas. En intensifierad satsning på platsförmedlande åtgärder är nödvändig, särskilt för ungdomar och andra nytillträdande. Arbetsförmedlingen kommer också att behöva en hög beredskap för insatser vid driftinskränkningar i företag.

För att kunna motsvara de ökade kraven under hösten och vintern anser styrelsen det nödvändigt att ytterligare förstärka personalresurserna vid de mest utsatta förmedlingskontoren. AMS hemställer därför om medel som möjliggör en tidigareläggning av anställning av 200 arbetsförmedlingsaspiranter under innevarande budgetår till en kostnad av 7 milj. kr. Därutöver hemställer styrelsen om regeringens medgivande att under innevarande budgetår få överskrida den ram som anvisats för lönekostnader och personalutbildning med 4 142 000 kr.

Arbetsmarknadsutbildning

Under andra kvartalet i år deltog i genomsnitt ca 100 000 personer i arbetsmarknadsutbildning, varav mer än hälften i företagsutbildning av permitteringshotad personal. AMS bedömer att behovet av arbetsmark-

nadsutbildning kommer att vara mycket stort även under de närmaste kvartalen.

För närvarande deltar ca 22 000 elever i utbildning i AMU-kurser, vilket innebär en 80-procentig beläggning. Det anses praktiskt möjligt att ta in ytterligare ca 3 000 elever i utbildning vid AMU-center. Genom förhyrning av tillfälliga utbildningslokaler torde ca 3 000 utbildningsplatser kunna tillskapas. Vidare torde köp av utbildningskapacitet hos företag eller andra utbildningsanordnare kunna ge ca 2 000 platser. Slutligen beräknas ca 4 000 utbildningsplatser kunna beredas genom s. k. saxad utbildning vid AMU-center.

Ungdomars möjligheter att gå in på vakanta platser i AMU-kurser kommer troligen att bli mindre under hösten och vintern i takt med att kapaciteten där tas i anspråk för vuxna. Det är därför angeläget att söka andra möjligheter att erbjuda en för ungdomarna lämplig yrkesutbildning. AMS finner förutsättningarna för detta goda. Ledig utbildningskapacitet kan nämligen förväntas vara tillgänglig inom ett relativt stort antal företag i skilda branscher. Fördelen med sådan utbildning är att den sker i reell arbetsmiljö i företagen. Inom ramen för arbetsmarknadsutbildningen bör kursstyrelsen i varje län kunna upphandla förslagsvis 1-åriga yrkesutbildningar av olika företag. Kursplanerna bör fastställas av skolöverstyrelsen i nära samarbete med berörda parter och AMS. Tillsyn av utbildningen bör ägnas särskild uppmärksamhet och ske genom skolöverstyrelsens försorg och under medverkan av de fackliga parterna. Arbetsmarknadsutbildning i denna form bör kunna möjliggöra utbildning av i genomsnitt ca 4 000 arbetslösa ungdomar i vinter.

Regeringen har den 3 februari 1977 bemyndigat AMS att intill utgången av år 1977 bevilja utbildningsbidrag till ungdomar under 20 år som inte är berättigade till kontant arbetsmarknadsstöd eller uppfyller övriga bidragsvillkor enligt arbetsmarknadskungörelsen. Bemyndigandet gäller för ungdomar som antas till vakanta platser i AMU-center, genomgår kursen Arbetsliv och utbildning (ALU-kurs) eller går i kurs på högst 10 veckor inom gymnasieskolan. Utbildningsbidraget har i samtliga dessa fall normalt samma nivå som studiehjälpen, dvs. f. n. 175 kr./mån. Därjämte utgår särskild engångspremie om 200 eller 400 kr. efter avslutad utbildning. Arbetslösa ungdomar som har varit arbetslösa minst en månad men i övrigt uppfyller villkoren för kontant arbetsmarknadsstöd kan få utbildningsbidrag på 65 kr./dag.

Under budgetåret 1976/77 var det endast ca 1 100 ungdomar som började AMU-kurser med förstnämnda bidrag på 175 kr./mån. Orsaken är framförallt de alltför låga bidragen. AMS hemställer därför att det nuvarande utbildningsbidraget om 175 kr./mån. jämte därtill knutna premier ersätts med utbildningsbidrag om 65 kr./dag för alla ungdomar som fram till den 30 juni 1978 påbörjar AMU-kurser, kurser i företag, eller kortare kurser i gymnasieskolan. Samma regler bör dessutom gälla vid en-

och tvåterminers introduktionskurser som anordnas för invandrarungdomar.

Stöd till utbildning av permitteringshotad personal i företag utgår med 25 kr./tim. under de första 160 timmarna. För utbildning därutöver — dock högst 800 timmar — utgår stöd med 15 kr./tim. Dessa bidragsbelopp gäller enligt bemyndigandet till utgången av år 1977. Under första halvåret 1978 gäller bidragsbeloppen 10 kr. resp. 15 kr. per timme.

Höjningen av stödet till 25 kr./tim. i början av år 1977 ledde till en markant ökning av arbetsmarknadsutbildning i företag. Under första halvåret i år fattade arbetsmarknadsverket beslut om stöd till utbildning av ca 100 000 anställda. Den utbildning som stötts har haft ett mångskiftande innehåll. Förutom egentlig yrkesutbildning har den inrymt bl. a. medbestämmandefrågor, arbetarskydd, miljöfrågor och arbetslivskunskap. AMS har i sina anvisningar framhållit att även sådana ämnen kan stödjas med "25-kronan". Emellertid vill AMS nu föreslå att egentlig yrkesutbildning i fortsättningen får en viss prioritering. Det är viktigt att nu skapa förutsättningar för industrin att mera långsiktigt trygga behovet av yrkesutbildad personal. Under innevarande lågkonjunktur upplever många industriföretag svårigheter att rekrytera yrkesutbildad arbetskraft. Dessa svårigheter kommer att accentueras ytterligare i ett förbättrat konjunkturläge.

AMS föreslår att stödet till utbildning av permitteringshotad personal under första halvåret 1978 fastställs till 25 kr./tim. för yrkesinriktad utbildning under sammanlagt högst 960 timmar per person. För utbildning i allmänna ämnen bör nu gällande bidrag behållas, dvs. 25 kr./tim. under de första 160 timmarna och därefter 15 kr./tim. upp till totalt högst 960 timmar.

Kostnaderna för de föreslagna ökningarna av utbildningskapaciteten vid AMU-kurser med 16 000 platser beräknas för budgetåret uppgå till 175 milj. kr. Härtill kommer kostnaderna för en förlängd tillämpning av 25-kronan, vilka kan beräknas till 285 milj. kr.

Beredskapsarbeten

I beredskapsarbeten sysselsattes under andra kvartalet i år i genomsnitt ca 33 000 personer, vilket var något 1 000-tal fler än ett år tidigare. Ungefär hälften var ungdomar under 25 år, av vilka 9 000 återfanns i kommunala beredskapsarbeten och 3 000 vardera i statliga praktikarbeten resp. enskilda beredskapsarbeten.

Under senare år har särskilda insatser gjorts för att anordna beredskapsarbeten för ungdom. Dessa åtgärder har slagit väl ut. Enligt en uppföljning hade ungefär hälften av de ungdomar som slutade beredskapsarbete i januari anställning på den öppna marknaden tre månader senare. Särskilt hög var denna andel när det gäller de enskilda beredskapsarbetena.

Genom beslut av regeringen har AMS bemyndigats att intill den 31 december 1977 dels anordna arbetsmarknadsutbildning i kombination

med beredskapsarbete inom den primär- och landstingskommunala sektorn, dels anordna tillfälliga praktikplatser hos statliga myndigheter och verk, dels betala 75 % statsbidrag till kommunala beredskapsarbeten för i första hand ungdomar under 25 år och andra nytillträdande inom naturvård, landskapsvård samt tjänste- och vårdsektorerna, om den sammanlagda dagsverkskostnaden uppgår till högst 300 kr. eller i undantagsfall till högst 350 kr., dels anordna enskilda beredskapsarbeten för ungdomar under 20 år enligt särskilda föreskrifter som meddelats i regeringens beslut den 11 mars 1976.

AMS hemställer att regeringens bemyndiganden med vissa i det följande berörda förändringar förlängs till halvårsskiftet 1978.

De dagsverksbilliga kommunala beredskapsarbetena bör inte särskilt inriktas på ungdomar utan stå öppna även för andra arbetslösa. Därmed skulle också öppnas möjligheter för sysselsättning av arbetshandikappade. Nuvarande begränsning till vissa typer av arbeten bör också tas bort. Kostnadsgränserna för de dagsverksbilliga kommunala beredskapsarbetena bör höjas till 350 kr. eller i undantagsfall till 400 kr. per dagsverke.

Till övriga kommunala beredskapsarbeten utgår f. n. statsbidrag motsvarande 33 % av kostnaderna. I vissa kommuner tillämpas en högre bidragsprocent. Med hänsyn till dels den förväntade utvecklingen på arbetsmarknaden — inte minst inom byggnads- och anläggningssektorn — och dels det begränsade ekonomiska utrymmet i kommunerna hemställer styrelsen, att statsbidrag till kommunala beredskapsarbeten generellt skall utgå med 50 % under resten av budgetåret 1977/78.

AMS förfogar över 1 500 milj. kr. för beredskapsarbeten under innevarande budgetår (inkl. reserverade medel). Föregående budgetår upparbetades ca 1 700 milj. kr., vilket gav något mer än 6 miljoner sysselsättningsdagar. De för innevarande budgetår disponibla medlen beräknas medge omkring 5 miljoner sysselsättningsdagar. Under tiden november 1976—juni 1977 sysselsattes i genomsnitt 31 000 personer i beredskapsarbeten. Med den utveckling på arbetsmarknaden som nu kan förutses bör sysselsättningsnivån under samma månader innevarande budgetår höjas till genomsnittligt närmare 40 000 personer. Det innebär, att man vissa månader kan ligga inte oväsentligt över detta tal.

För att kunna uppnå denna sysselsättningseffekt hemställer styrelsen om ytterligare 900 milj. kr. för beredskapsarbeten. Fördelningen bör vara lika på allmänna resp. särskilda beredskapsarbeten. 100 milj. kr. av beloppet bör få användas för mindre omlägnings- och förbättringsarbeten på statliga vägar för äldre lokalt bunden arbetskraft i områden med otillräcklig tillgång på andra objekt.

Särskilda sysselsättningsbidrag till industriföretag

Regeringen beslutade i maj i år om ett särskilt sysselsättningsbidrag med 75 % av lönekostnaderna för övertalig personal i företag med dominerande ställning på den lokala arbetsmarknaden. Bidrag kan utgå fram

till årsskiftet 1977—1978. En förutsättning för sysselsättningsbidrag är att meddelade varsel om uppsägningar eller permitteringar återkallas och att den övertaliga arbetsstyrkan sysselsätts med uppgifter som ligger utanför den ordinarie produktionen. Sysselsättningsbidrag utgår företrädesvis till större företag inom järn- och stålindustrin samt verkstadsindustrin. Textil- och konfektionsindustrin samt varvsindustrin är undantagna. Hittills har AMS beslutat om sysselsättningsbidrag till ett 20-tal företag för en övertalig arbetsstyrka om ca 5 000 personer.

Företagen har hittills under lågkonjunkturen visat en betydande vilja och förmåga att behålla sin personal. Det finns nu tecken på att uthålligheten börjat svikta. En subvention till sysselsättningen kan otvivelaktigt diskuteras från principiella synpunkter, särskilt om den har direkt samband med löpande produktion. Hänsyn måste dock tas till de enskilda arbetstagarna och svårigheterna att i nuvarande läge finna alternativ sysselsättning efter verkställd uppsägning. AMS finner det därför angeläget att under resten av budgetåret 1977/78 gå vidare med någon form av sysselsättningsstöd till vissa industriföretag. Om företagen reducerar sin personal alltför mycket, kommer detta att medföra problem i en uppåtgående konjunktur.

Tillämpningsområdet för det nuvarande sysselsättningsbidraget är alltför snävt. En svaghet är vidare att bidraget är begränsat till uppgifter som ligger helt vid sidan av produktionen. Det skulle i många fall te sig rimligare att med hjälp av stödet vidmakthålla den egentliga produktionen. Mot detta kan å andra sidan anföras betänkligheter med hänsyn till den effekt som en subvention kan få på konkurrensläget företagen emellan.

AMS föreslår att nuvarande regler för sysselsättningsbidrag upphör vid ingången av år 1978. Styrelsen förutsätter emellertid att övergångsbestämmelser utformas som gör en smidig avveckling möjlig. För det fortsatta stödet föreslår AMS följande regler. Företaget bör ha varslat om uppsägning och varsel tiden ha gått ut. Antalet berörda anställda bör vara sådant att uppsägningens verkställande skulle väsentligt försämra sysselsättningsläget på den lokala arbetsmarknaden. Man bör inte fordra att sysselsättningen är förlagd utanför den ordinarie produktionen. Stödet bör utgå med 50 % av den totala lönekostnaden för den personal för vilken anställningen eljest enligt varslet skulle ha upphört. Med hänsyn till de invändningar som kan göras mot en lönesubvention till löpande produktion anser styrelsen, att stödet skall återbetalas när förutsättningar härför föreligger. Styrelsen räknar med att förutsättningarna och formerna för det här föreslagna stödet blir föremål för närmare utredning.

Arbetsgivarrepresentanterna i AMS har reserverat sig mot styrelsens förslag på denna punkt. Enligt reservanterna bör det nuvarande sysselsättningsbidraget upphöra att gälla vid utgången av år 1977 och det föreslagna nya sysselsättningsstödet bör enligt deras mening ej införas. Reservanterna tillstyrker emellertid föreslagna övergångsarrangemang för företag som nu uppbär sysselsättningsbidrag.

Sedan i maj i år kan länsarbetsnämnderna bevilja särskilt sysselsättningsbidrag under resten av år 1977 till företag inom textil- och konfektionsindustrin. Bidrag utgår då med 15 kr./tim. för varje anställd som fyllt 50 år, dock med högst 10 % av de totala lönekostnaderna i företaget. Hittills har drygt 300 företag beviljats detta bidrag. På grund av de stora svårigheterna inom denna bransch hemställer AMS om en förlängning av bemyndigandet intill den 30 juni 1978. Medelsbehovet för detta bedömer styrelsen till 150 milj. kr. Företagen bör inte samtidigt kunna uppbära det tidigare föreslagna sysselsättningsstödet och det särskilda bidraget till teko-industrin.

Industribeställningar

För att stödja sysselsättningen i framförallt verkstads- och tekoindustrierna är det viktigt att möjligheterna tillvaratas att påskynda och tidigarelägga statliga och kommunala upphandlingar. Styrelsen anför därför om förnyat bemyndigande att i samråd med statliga myndigheter och kommuner finansiera tidigareläggningar av industribeställningar. En allmän riktning bör vara att beställningarna kan utläggas före utgången av år 1977 och levereras under år 1978. Styrelsen bedömer en beställningssumma om 500 milj. kr. som realistisk, varav ca 300 milj. kr. för statliga och ca 200 milj. kr. för kommunala beställningar. Statsbidraget till kommunala upphandlingar bör utgå med 20 % av beställningssumman. AMS medelsbehov uppgår till 340 milj. kr.

Föredraganden

Under rådande konjunkturavmattning ute i världen har vi i Sverige lyckats hålla arbetslösheten på en jämförelsevis låg nivå och noterat en ständig ökning i antalet sysselsatta. Detta har varit möjligt genom arbetsmarknadspolitiska insatser som beslutats under bred politisk enighet. Svårigheterna på arbetsmarknaden för dem som är nyutträdande, framför allt ungdomar, har emellertid blivit allt påtagligare i takt med att nyrekryteringsbehovet inom delar av vårt näringsliv har minskat. Denna utveckling har under senare tid lett till ökade svårigheter också för den etablerade arbetskraften i den mån den drabbats av driftinskränkningar och nedläggningar och de berörda tvingats söka nya arbeten. Arbetslösheten bland medlemmar i arbetslöshetskassor har i år varit högre än i fjol och arbetskraftsundersökningarna visar för åldersgruppen 25 år och äldre något högre arbetslöshetstal under de senaste månaderna jämfört med motsvarande tid förra året. Det ökade antalet varsel om driftinskränkningar och nedläggningar liksom de sjunkande talen för nyanmälda lediga platser tyder på att situationen på arbetsmarknaden kan komma att kraftigt försämrats under den närmaste tiden om inte särskilda motåtgärder vidtas. Länsarbetsnämndernas nyligen framlagda prognoser för vinterhalvåret pekar i samma riktning.

Att trygga sysselsättningen är ett grundläggande mål för regeringens ekonomiska stabiliseringsprogram. Arbetslösheten måste bekämpas med kraft. Jag anser det nödvändigt att under vinterhalvåret vidta arbetsmarknadspolitiska åtgärder utöver vad som har beräknats i statsbudgeten i sådan omfattning att ytterligare minst 30 000 personer kan få arbete eller utbildning. Mina förslag har två inriktningar.

För det första måste vi nu fullfölja och förstärka de olika åtgärder som syftar till att ge arbete eller utbildning åt ungdomar och andra nytillträdande på arbetsmarknaden. Dessa grupper drabbas nämligen i särskilt hög grad när företag i konjunktursvackan begränsar sina nyanställningar. Likaså måste vi fortsätta ansträngningarna att öka jämställdheten mellan kvinnor och män i arbetslivet.

För det andra är det i nuvarande konjunkturläge viktigt att stödja sysselsättningen i industrin. Om industrissysselsättningen tillåts minska avsevärt i en lågkonjunktur finns stor risk för att det senare uppstår rekryteringsvårigheter och flaskhalsproblem i ekonomin. Arbetsmarknadspolitiken måste därför utformas med tanke på industrins personalbehov på lång sikt. Åtgärder som syftar till att upprätthålla sysselsättningen i industrin bör såvitt möjligt utformas så att de samtidigt underlättar rörligheten på arbetsmarknaden.

Regeringen har den 6 oktober 1977 beslutat om en rad åtgärder med syfte att stödja främst de nytillträdande på arbetsmarknaden. Sålunda har utgiftsramen för arbetsmarknadsverkets lönekostnader m. m. under innevarande budgetår ökats med drygt fem milj. kr. AMS skall använda medelsförstärkningen för att anställa 150 förmedlingsaspiranter ca sex månader tidigare än planerat. Syftet är att erfarna förmedlare skall kunna frigöras för de särskilda förmedlingsinsatser som är påkallade i nuläget. Regeringen har vidare förlängt en rad tillfälliga insatser för främst ungdomar fram till den 1 juli 1978. För det första erbjuds ungdom under 20 år utbildning vid AMU-kurser med utbildningsbidrag på särskilda villkor. AMS får vidare ge utbildningsbidrag på samma villkor till ungdomar som börjar gymnasieskolekurser på högst tio veckor. Regeringen har dessutom på förslag av AMS medgett att styrelsen får ordna ettåriga yrkeskurser i företag och betala utbildningsbidrag till eleverna i den mån motsvarande utbildningsplatser saknas i det reguljära utbildningsväsendet. Hos kommuner och landstingskommuner får även under första halvåret 1978 ordnas arbetsmarknadsutbildning av anställda i kombination med anställning av ersättare som beredskapsarbete.

För att tillgodose behovet av praktikplatser för ungdomar som inte är beredda att omedelbart genomgå ytterligare utbildning får även i fortsättningen ordnas extra praktikplatser hos statliga myndigheter. Vid vissa dagverksbilliga kommunala beredskapsarbeten som ordnas för ungdom och andra nytillträdande utgår statsbidrag med 75 % av kostnaderna i

hela landet. Även den verksamheten har regeringen förlängt till den 1 juli 1978. Med hänsyn till pris- och löneutvecklingen har regeringen höjt den maximala dagsverkskostnad för vilken bidraget är 75 % från 300 (i undantagsfall 350) till 350 (400) kr. AMS förslag om att 75 % statsbidrag till kommunala beredskapsarbeten med låg dagsverkskostnad skall kunna utgå även för andra än ungdomar och övriga nytillträdande och utan begränsning till vissa områden kan jag inte biträda med hänsyn till pågående översyn av statsbidragsbestämmelserna för kommunala beredskapsarbeten. Däremot bör regeringen kunna medge förhöjda statsbidrag i de fall det framstår som motiverat för visst område eller för vissa grupper av arbetslösa.

Sedan år 1976 ordnas enskilda beredskapsarbeten för ungdom under högst sex månader i form av praktikplatser i företag, varvid bidrag utgår till företagen med 75 % av lönekostnaden, dock högst tio kr./tim. Verksamheten har haft stor framgång. Över 70 % av de sysselsatta har efter praktiken fått fast anställning i resp. företag. Regeringen har därför beslutat att höja det högsta bidragsbeloppet till 15 kr./tim. från den 1 november 1977.

För att stödja industrins sysselsättning har regeringen med stöd av finansfullmakten (prop. 1976/77: 100, FiU 1976/77: 10, rskr 1976/77: 133) beslutat att anvisa ytterligare 220 milj. kr. för tidigareläggning av offentliga industribeställningar, varav 180 milj. kr. till statliga beställningar och 40 milj. kr. till bidrag med 20 % för kommunala beställningar som läggs ut senast den 1 mars 1978. Jag anser dessutom att stödet till utbildning av anställda i företag bör höjas. Det tillfälliga sysselsättningsbidraget till vissa industriföretag bör kunna utgå även under första halvåret 1978. Dessa förslag behandlas i det följande under resp. anslag.

I byggsektorn är arbetsmarknadsläget splittrat. I bl. a. storstadsområdena är sysselsättningen god. I vissa andra delar av landet behövs kraftiga sysselsättningsfrämjande åtgärder inför vintern. Regeringen har nu beslutat att tidigarelägga statliga byggen för ca 180 milj. kr. och att öka låneunderlaget för bostadsbyggen. Dispens från investeringsavgiften för oprioriterat byggande kommer givetvis även i fortsättningen att ges i de fall då byggena behövs för sysselsättningen. En tillfällig höjning av statsbidraget till kommunala beredskapsarbeten i vissa delar av landet är motiverad från samma utgångspunkt. I det följande redovisas under punkten B 3. Sysselsättningsskapande åtgärder förslag till ökade anslag för beredskapsarbeten inkl. vägbyggen och olika kommunala investeringar.

B 2. Bidrag till arbetsmarknadsutbildning

Under denna rubrik har för budgetåret 1977/78 anvisats ett obetecknat anslag på 1 276 250 000 kr. Anslaget förs över till arbetsmarknadsutbildningsfonden, vilken också innehåller medel som staten får in från arbetsgivare enligt lagen (1975: 335, ändrad 1976: 82) om arbetsgivareavgift till arbetsmarknadsutbildningen. Utgifterna för arbetsmarknadsutbildningen betalas från fonden.

Behållningen på arbetsmarknadsutbildningsfonden uppgick vid utgången av budgetåret 1976/77 till 542 milj. kr., varav ca 250 milj. kr. var disponerade genom vissa fattade beslut om utbildning i företag.

Föredraganden

Som AMS anför måste antalet AMU-kurser ökas kraftigt i vinter. Det kan delvis ske genom ett effektivare utnyttjande av de resurser som redan finns på AMU-centren. AMS utnyttjar också andra möjligheter där sådana finns, t. ex. i företag och hos diverse andra utbildningsanordnare. Som jag nyss har nämnt har AMS också bemyndigats att i vinter köpa utbildningskapacitet i företag för ungdom som behöver yrkesutbildning. Sammanlagt beräknar jag att antalet utbildningsplatser i AMU-kurser i vinter kommer att kunna uppgå till ca 34 000, dvs. 9 000 fler än vad jag räknade med i årets budgetproposition eller ca 12 000 fler platser än som f. n. utnyttjas. Härutöver beräknas 4 000 platser tillkomma i form av särskilda ettåriga yrkeskurser för ungdom i företag.

Utbildningsbidragen höjdes senast den 1 januari 1977. De uppgår nu till 65 kr. om dagen för de flesta ungdomar och mellan 130 och 170 kr. för vuxna elever. Bidraget består av en dagpenning, som i flertalet fall motsvarar vad vederbörande har rätt till som ersättning vid arbetslöshet, samt ett stimulansbidrag på 10 kr. Frågan om arbetslöshetsersättningarnas framtida konstruktion behandlas av 1974 års utredning (A 1974: 08) om en allmän arbetslöshetsförsäkring, vilken väntas lägga fram sitt betänkande i början av år 1978. Utredningens förslag kommer att få betydelse också för dagpenningen vid arbetsmarknadsutbildning. Stimulansbidraget är som namnet anger avsett att göra det fördelaktigare för den arbetslöse att gå i arbetsmarknadsutbildning än att lyfta arbetslöshetsersättning. Med hänsyn härtill förordar jag att stimulansbidraget höjs med fem kronor per dag från den 1 januari 1978.

Vid utbildning i företag av anställda som hotas av permittering eller avskedande utgår bidrag enligt huvudregeln med 10 kr./tim. under 160 timmar och därefter med 15 kr./tim. i ytterligare högst 800 timmar. Under år 1977 får bidraget enligt särskilt beslut (prop. 1976/77: 65, AU 1976/77: 21, rskr 1976/77: 179) i stället uppgå till 25 kr./tim. under de första 160 timmarna. Utbildningsstödet enligt dessa regler har fått stor

omfattning. Som mest deltog under våren bortåt 70 000 personer i utbildning som omfattades av stödet.

AMS föreslår nu att detta förhöjda bidrag med 25 kr. skall få utgå till företagen även under första halvåret 1978. AMS föreslår vidare att bidraget vid *yrkesinriktad* utbildning skall vara 25 kr. under hela utbildningsperioden på upp till 960 timmar, medan bidraget till utbildning i *allmänna ämnen* liksom f. n. skall utgå med 25 kr. i 160 timmar och därefter med 15 kr./tim. Jag delar AMS uppfattning att det är lämpligt att högre bidrag utgår till yrkesutbildning än till utbildning i allmänna ämnen. Därigenom främjas sådan utbildning som underlättar företagets långsiktiga utveckling och som ökar tillgången på arbetskraft med de kvalifikationer som kommer att behövas när konjunkturen går uppåt. Enligt min mening bör bidraget under första halvåret 1978 utgå med 25 kr./tim. för 480 timmars yrkesutbildning, vilket enligt gällande kursplaner ger utrymme för ett flertal klart yrkesinriktade utbildningar. För utbildning i allmänna ämnen bör bidrag även i fortsättningen utgå med 25 kr. i högst 160 timmar. För återstående delar av utbildningstiden intill sammanlagt 960 timmar skall bidraget utgå med 15 kr./tim. Det ankommer på arbetsmarknadsverket att efter samråd med arbetsmarknadsparterna avgöra vilka utbildningar som har sådant yrkesinnehåll att de berättigar till 25 kr./tim. under 480 timmar. En särskild arbetsgrupp i regeringkansliet skall pröva erfarenheterna av verksamheten.

Jag anser det också motiverat att stimulera ökade utbildningsinsatser i de mera expansiva företagen. Om ett sådant företag, vilket räknar med ökat behov av utbildad personal något längre fram i tiden, bestämmer sig för att redan nu utbilda anställda och samtidigt tidigarelägga nyanställning av ungdom, så kan företaget få ett bidrag på 19 kr. i timmen. Detta bidrag har hittills utgått i relativt liten omfattning, nämligen för utbildning av ca 700 personer. Jag anser att bidraget bör höjas så att det blir attraktivare än hittills för de expansiva företagen. Bidraget bör under första halvåret 1978 få utgå med 25 kr./tim., dvs. samma belopp som bidraget till utbildning vid permitteringsshot.

Medelsbehovet för arbetsmarknadsutbildning under innevarande budgetår kan mot bakgrund av vad jag nu har anfört beräknas uppgå till ca 450 milj. kr. utöver vad som angavs i årets statsbudget. Av beloppet avser ca 300 milj. kr. ökad utbildningskapacitet och högre utbildningsbidrag i AMU-kurser m. m. samt ca 150 milj. kr. ökade kostnader för stöd till utbildning av anställda i företag.

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen att

1. godkänna det redovisade förslaget till höjning av utbildningsbidragen,
2. godkänna de av mig förordade ändrade reglerna för utbildning i företag,
3. till *Bidrag till arbetsmarknadsutbildning* på tilläggsbudget I till statsbudgeten för budgetåret 1977/78 anvisa ett anslag av 450 000 000 kr.

B 3. Sysselsättningskapande åtgärder

Under denna punkt har riksdagen för budgetåret 1977/78 anvisat ett reservationsanslag av 1 320 700 000 kr. varav förslagsvis 200 000 000 kr. skall räknas av mot automobilskattemedlen. Av anslaget har 600 milj. kr. beräknats för allmänna beredskapsarbeten, 650 milj. kr. för särskilda beredskapsarbeten och 10 milj. kr. för industribeställningar.

Föredraganden

Såvitt nu kan bedömas bör AMS under vintern i genomsnitt per månad sysselsätta åtminstone ca 40 000 personer i *beredskapsarbeten*. I likhet med AMS bedömer jag medelsbehovet för detta till ca 900 milj. kr. Däri ingår kostnaderna för beslutad förlängning och utvidgning av de särskilda insatser för ungdom m. fl. som jag inledningsvis redogjorde för. Halva beloppet, dvs. 450 milj. kr., kan beräknas gå åt för allmänna beredskapsarbeten och lika mycket för särskilda beredskapsarbeten. AMS har beräknat att av det totala medelsbehovet ca 100 milj. kr. behövs för arbeten på vägar, i huvudsak i mindre ombyggnads- och förbättringsarbeten (s. k. MOF-arbeten). Eftersom arbetsmarknadsläget för byggnads- och anläggningsarbetare i vissa delar av landet kan motivera mera omfattande upprustningsarbeten på vägar vill jag för min del föreslå en väsentlig ökning av ramen för beredskapsarbeten på vägar. Av det nu begärda anslaget bör sålunda upp till 300 milj. kr. få användas för vägarbeten och räknas av mot automobilskattemedlen.

Från anslaget bekostas vidare det tillfälliga sysselsättningsbidrag som infördes under våren 1977 (prop. 1976/77: 95, AU 1976/77: 26, rskr 1976/77: 281). Det kan utgå till slutet av år 1977 till större industriföretag med dominerande ställning på en ort, vilket måste minska produktionen avsevärt och därför har en långsiktigt övertalig arbetsstyrka som måste sägas upp. Villkor för bidrag är att företaget inte varslar om permittering eller uppsägning. Bidraget utgår med 75 % av lönekostnaden för den övertaliga arbetsstyrkan om denna sysselsätts med arbeten utanför den egentliga produktionen. Bidrag har hittills utgått till drygt 20 företag för ca 5 000 anställda.

Jag anser liksom AMS att tillfälligt sysselsättningsstöd bör kunna utgå även under första halvåret 1978. Med hänsyn till risken för besvärliga övergångsproblem kan jag däremot inte tillstyrka AMS förslag till ändring av villkoren för stödet. Jag förordar således att det tillfälliga sysselsättningsbidraget får utgå under första halvåret 1978 på samma villkor som nu gäller.

Medelsbehovet för tillfälligt sysselsättningsbidrag under första halvåret 1978 kan beräknas till 120 milj. kr. Utgifterna betalas från anslagsposten Allmänna beredskapsarbeten.

AMS har också föreslagit att det tillfälliga sysselsättningsbidraget för äldre anställda i tekoindustrin skall förlängas. Jag avser att inom kort återkomma till denna fråga i annat sammanhang.

På anslagsposten *Industribeställningar* har regeringen den 13 oktober 1977 med stöd av sin finansfullmakt för budgetåret 1977/78 ställt 220 milj. kr. till AMS förfogande. Det gäller dels statliga beställningar för högst 180 milj. kr. och dels bidrag med 20 % till tidigareläggning av kommunala beställningar för högst 200 milj. kr. Regeringen bör nu begära ett anslag av riksdagen med 220 milj. kr. för att täcka de utgifter som har beslutats med stöd av fullmakten.

Medelsbehovet under punkten *Sysselsättningskapande åtgärder* kan således beräknas till 1 240 milj. kr. Därav avser 570 milj. kr. allmänna beredskapsarbeten inkl. tillfälligt sysselsättningsbidrag, 450 milj. kr. särskilda beredskapsarbeten och 220 milj. kr. industribeställningar.

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen att

1. godkänna vad jag har förordat rörande tillfälligt sysselsättningsbidrag till industriföretag med dominerande ställning på orten,
2. till *Sysselsättningskapande åtgärder* på tilläggsbudget I till statsbudgeten för budgetåret 1977/78 anvisa ett reservationsanslag av 1 240 000 000 kr., varav förslagsvis 300 000 000 kr. att avräknas mot automobilskattemedlen.

Beslut

Regeringen ansluter sig till föredragandens överväganden och beslutar att genom proposition föreslå riksdagen att anta de förslag som föredraganden har lagt fram.

